

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Vi. De sensu interno.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

detur esse calida. Sicut si aqua temperata sit, & manus calidissima, videbitur aqua esse frigida; si vero manus sit frigida, videtur aqua esse temperata.

Certum est secundò, proprium tactus organum neque solam esse carnem, neque solos nervos, sed utrumque; quia scilicet toto corpore diffusus est sensus tactus, sentiturque in multis partibus dolor ubi non sunt nervi, ut in corde, iecore, venis. Et contra etiam nervi exuti carne sentiunt dolorem, & partes illae ubi nervi abundant, ut manus, pedes, femora, sensum tactus habent acutissimum. Non est autem verum in sensibus tactus & gustus, quod sensibile positum supra sensum non facit sensationem; qui enim positum humeris habet tria ferri pondo, sentit sine dubio gravitatem, neque vllum ibi corpus medium est.

SECTIO III

Utrum in odoratu, gustu & tactu species impressae necessario requirantur.

Duplex dubitatio.

Ratio dubitandi est primò, quia quoties obiectum est praesens & proportionatum potentiae, tunc nulla necessaria sunt species; nam illae ideo dumtaxat inveniuntur sunt, quia obiectum quod est distans, non potest complere ac determinare potentiam; si autem immediatum sit organo, certe complebitur & determinabit potentiam per seipsum sine vllis vicariis speciebus: sed obiectum odoratus, gustus, & tactus est semper praesens potentiae, & ab ea prorsus indistans: ergo illi sensus non egent specie impressa. Neque satisfacit vulgaris responsio, quod obiectum istorum sensuum non est praesens modo proportionato; species enim sunt imperfectiores obiecto: ergo illae non possunt esse magis proportionatae sensationi, quam ipsum obiectum.

Secundò. Si odor emitteret species, nulla esset opus respiratione ad odores percipiendos; quod tamen repugnat experientiae.

Conclusio animans.

Dicendum tamen est videri probabilius, quod in odoratu, gustu, & tactu non sola sufficit praesentia obiectorum, sed requiruntur etiam praeter ea species impressae.

Species odoratus.

Primò enim quod odoratus speciebus egeat, videtur perspicuum; quia odor licet aliquando entitati perveniat ad olfactum, cum saepe confortetur ab eo, aut laedatur cerebrum; non tamen pervenit semper: nam saepe cadaver ad maximam distantiam foetet, quam certe totam nequireret replere, tamen si totum abiret in vapores: ergo tunc necessariae ad olfactum sunt species. Deinde pisces sub aquis existentes odorantur corpora super aquas exstantia, ut declarat Philosophus *lib. de sensu & sensibilibus*, c. 5. sed exhalatio transire nequit per aquas, ibi enim tota dissiparetur à frigore: ergo tunc odor realiter non pervenit ad olfactum. Denique percipitur distantia corporis odorem habentis: ergo tunc necessariae sunt species quae repraesentent illam distantiam.

Species gustus & tactus.

Secundò, quod ad gustum etiam & tactum exigantur species, contra plerumque Recentiores ratio generalis est, quia qualitates reales non sunt proportionatae modo elevationis à materia, per quem constituitur anima sensitiva; illa enim, ut disputatione prima statum est, constituitur per elevationem à materia, ex eo quod agat per aliquid immaterialius obiecto pure materiali: ergo ad quamlibet sensationem requiruntur species immaterialiores quam obiecta.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Ad primam respondeo distinguendo illam maiorem. Quoties obiectum est praesens potentiae, non requiruntur species; si praesens sit modo sensibili, conceditur maior; si per solam suam entitatem sit praesens, negatur maior. Obiectum gustus & tactus per suam quidem entitatem est semper praesens potentiae, sed demptis speciebus non est sensibili modo praesens; modus enim sensibilis est ut sit praesens per aliquid minus materiale, quam ipsum obiectum. Fateor autem speciem esse imperfectiorem obiecto cuius est species, sed non est tamen minus proportionata potentiae ac sensationi; quia illa proportio non est sola perfectio, sed est similitudo speciei cum sensatione; quae ambae minus materiales sunt quam obiectum, ideo etiam si obiectum sit perfectius specie impressa, non est tamen minus proportionatum sensationi.

Solutio prima dubitae.

B Ad secundam dictum est nuper, ideo necessariam esse respirationem ad percipiendos odores, quia respiratione aperiantur duo meatus ad processus mammillares, ubi est sensorium olfactus.

Solutio secunda.

QUESTIO VI.

De sensu interno.

Exposui haecenus ea quae pertinent ad sensus externos, nunc sequitur eorum moderator & index internus sensus. Facultas videlicet mentis fictrix, formatrixque phantasmatum; rerum omnium effectrix, sed sine manibus; cogitatrix operum, & eorum artifex, in proprio imaginantis corpore praepotens, nec iners in alieno. Simulacra imaginando fingit, & facit; informat in seipsa rerum speciem, & res extra se format; solis spectris vera opera praestans, solis rerum imaginibus diues, & meliora imaginibus promens; operatur quae non tangit, quiescit & movet; quae cogitat, exprimit; quae non continet, efficit. Inaspectabilis animae manus, instrumentum artis seipsam in vacuo exercentis. De hoc igitur sensu ut plenè disputem cum Aristotele à *c. 2. lib. 3.* quinque quaerenda videntur. Primò existentia sensus communis & eius organum: secundò eius obiectum: tertio species illi necessariae: quarto proprius eius actus: quintò vires imaginationis, & quaedam eius proprietates.

SECTIO I.

Existentia sensus communis, & eius organum.

Certum est primò, dari sensum aliquem internum in animalibus, praeter sensus externos, quinquè, à quibus ille specie distinguitur, significatque illum sensum qui obiecta propria omnium sensuum externorum percipit, & discernit inter illa: ideo vocatur sensus communis, quem non rectè Galenus *lib. 8. de usu partium*, c. 6. negavit distingui à quinque sensibus externis. Manifesta enim contra illum ratio est, quia bruta plures habent cognitiones, quae non conveniunt externis sensibus; cognoscunt enim saepe absentia & praeterita: latent v. g. canes inter dormiendum, quo tempore feriantur externi sensus: redeunt ad loca quibus assueverunt, noscunt suos benefactores; eorum pleraque capacia sunt disciplinae, recordantur eorum à quibus mali aliquid acceperunt; quaerunt ea quae necessaria ipsis sunt. Haec autem omnes operationes non pertinent ad externos sensus: ergo praeter eos inest animalibus internus aliquis sensus.

Dari sensum internum.

Scilicet 3. Certum.

Etiam in
omnibus
animalibus.

Certum est secundò, nullum esse animal, quod internum huiusmodi sensum non habeat, alioqui appetitum non haberent, nec possent ea fugere quæ sunt noxia, vel quærere conuenientia; nam appetitui præluere debet imaginatio. Neque verò negauit absolutè Aristoteles, apes & formicas habere sensum communem, prout imaginatio est & memoria; sed tantum prout adiunctam habet capacitatem aliquam disciplinæ; illa enim apibus & formicis non inest. Tres videlicet in animalibus sunt gradus phantasie, primus ea solum percipit quæ gustui & tactui conuenientia sunt, vel disconuenientia: huiusmodi sunt vermes & quædam alia. Secundus alia etiam percipit, & est memoria coniunctus; illum apes habent & formicæ. Tertius præter imaginationem & memoriam auditum etiam habet, quo percipiant voces articulatas; & quæ huiusmodi sunt, capacia sunt disciplinæ.

His positis tria sunt circa existentiam sensus interni scitu digna: primò utrum in eodem animali vnus tantum sit sensus internus, an verò plures: secundò utrum sensus interni diuersorum specie animalium eiusdem, an diuersæ sint speciei: tertio cuiusmodi sit organum sensus interni.

§. I.

Utrum vnus in eodem animali sit sensus internus.

Cum disputatione prima statutum sit, potentias animæ non esse qualitates realiter distinctas ab anima, sequitur omnino sensum internum esse non posse in quolibet animali realiter nisi vnicum. Difficultas igitur est, utrum illi saltem formaliter & essentialiter sint plures, an verò formaliter duntaxat accidentaliter.

Triplex dubitatio.

Ratio enim dubitandi primò est, quia inter illas potentias est distinctio formalis essentialis, quarum diuersa sunt obiecta formalia adæquata: imaginatio & memoria habent diuersa obiecta adæquata; nam res præterita ut præterita, est obiectum formale memoriæ; imaginatio verò circa res etiam præsentis versatur: ergo imaginatio & memoria sunt potentie distinctæ.

Secundò illæ potentie distinguuntur, quarum organa distincta sunt: organum memoriæ differt ab organo imaginationis; nam organum memoriæ siccitatem exigit, ut species tenacius conseruet; imaginatio exigit organum humidius, ut res apprehendat facilius. Adde quod distinctæ illæ cellulæ, quæ sunt in cerebro, destinatae videntur esse diuersis potentiis: ergo sensus internus multiplex est in eodem animali.

Tertio lapsa imaginatione perstat integra sæpe memoria, ut in amentibus plerisque patet: ergo differunt imaginatio & memoria, æquè ac visus & auditus.

Conclusio. Dico primò, esse in eodem viuente vnicum duntaxat internum sensum, tum realiter, tum etiam essentialiter, licet accidentaliter plures illi sint ex variis muneribus inadæquatis eiusdem sensus. Ita omnino docet Augustinus *lib. de spiritu & anima, cap. 4.* & eum sequuti Suarez, Hurtadas, Arriaga.

Sensus communis.

Obserua enim sensum internum septem habere nomina, sensus communis, phantasia, imaginatio, æstimatoria, cogitativa, memoria, reminiscencia. Dicitur sensus communis ille à quo percipiuntur obiecta omnia percepta externo sensu, &

eorum sensationes. Phantasia tria facit: primò coniungit species rerum sensatarum, ut quando ex auro & monte cognoscitur mons aureus: secundò coniungit species non sensatas cum sensatis, ut cum hoc album percipitur ut conueniens: tertio non sensatas inter se iungit, ut cum agnus matrem agnoscit ut amabilem. Imaginatio retinet species sensus communis ut circa eas operetur in absentia obiecti, & cognoscat res sensatas in absentia obiecti. Æstimatoria percipit aliqua non sensata sensibus externis; cognoscit enim aliqua sub ratione conuenientis aut disconuenientis: ouis v. g. lupum videns continuo fugit. Dicitur enim æstimatoria, eo quod in rebus aliud æstimet quàm quod exterius apparet.

Cogitativa est eadem ac æstimatoria, prout perfectior est in homine, in quo dirigitur à ratione. Memoria conseruat ea quæ phantasia percipit; cognoscit enim præterita ut iam cognita. Reminiscencia est ipsa memoria, prout est iuncta inquisitioni rerum præteritarum, quarum ex parte obliui sumus; seu est ipsa memoria, prout successione quadam & connexione ac dependentia obiectorum ex vno ad alterius memoriam peruenit, ut cum ex recordatione Petri recordatur Petrum hoc aut illud fecisse; memoria verò est simplex rei recordatio. Illa ergo diuersa nomina plerique censent esse diuersas potentias: ego dixi ea esse tantum diuersa munia eiusdem potentie.

Ratio enim est, quia ubi non sunt obiecta adæquata diuersa, ibi non sunt diuersæ potentie: sensus interni non est nisi vnum obiectum formale adæquatum: ergo ille sensus non est nisi vnus. Minor probatur, quia primò sensus communis & imaginationis non est nisi vnicum obiectum formale, cum sensus communis cognoscat præsentia obiecta sensuum externorum, quæ imaginatio percipit, tum absentia, tum præsentia, quæ non sunt diuersa obiecta formalia. Deinde imaginatio & æstimatoria idem habent obiectum formale; nam æstimatoria, quæ lupum v. g. cognoscere potest ut disconuenientem, multo magis cognoscere potest lupum quem cognoscit etiam ut lupum: ergo idem est obiectum imaginationis, & æstimatoriæ, ac cogitatiuæ, quæ est æstimatoria homini propria.

Tertio phantasia & imaginatio idem habent obiectum; nam phantasia non potest cognoscere montem aureum nisi montem & aurum cognoscat, quæ cognoscuntur ab imaginatione; non sunt ergo diuersi sensus imaginatio & phantasia, præsertim etiam cum diuersis vtantur speciebus. Denique imaginatio & memoria idem habent obiectum, licet memoria rem cognoscat ut prius cognitam, v. g. Petrum cum cognitione quæ fuit de illo, si enim memoria cognoscere potest rem ut absentem, multo magis eam potest cognoscere ut præsentem. De memoria & reminiscencia nullum potest esse dubium, quia non est vllum sufficiens fundamentum distinguendi eas propter illam successiuam & simultaneam cognitionem, præsertim cum illæ in intellectu non distinguuntur. Cum igitur hæ potentie non distinguantur nisi munere aliquo accidentali, sequitur eas distinguui ad summum accidentaliter.

Ad secundam respondeo distinguendo illam propositionem: Memoria versatur tantum circa præterita; memoria adæquatè sumpta, nego; memoria sumpta inadæquatè, concedo. Quamvis enim res præterita sit obiectum adæquatum memoriæ, prout memoria significat sensum inter-

Quaest. VI. Sect. I. de Sensu communi. 487

num consideratum sub denominatione memoriae; non est tamen obiectum adequatum memoriae: prout memoria significat sensum internum absolute; hic enim sensus se extendit ad alia obiecta etiam praesentia.

Ad secundam respondeo sensum internum habere diuersa organa, quia vnum est organum imaginationis & memoriae, licet aliquibus organum illud sit aptius ad memoriam, aliis vero ad imaginationem; quia ut organum aptum sit ad excellentem memoriam, debet esse siccum; ut autem aptum sit ad imaginationem, debet esse humidum; unde raro accidit ut sit in eodem homine memoria excellens cum excellenti imaginatione. Diuersitas autem illa cellularum quare data sit cerebro, dicam infra.

Ad tertiam respondeo ideò imaginationem in aliquibus laedi non laesa memoria, quia producit in organo temperamentum aptum ad operationes sensus communis, ut memoria est; non autem aptum ad operationes sensus communis, ut imaginatio est. Potentia ergo eadem est, sed quare propter laesionem organi exercere potest aliquas operationes, non alias.

S. I. I.

Verum sensus communes diuersorum specie animalium specie differant.

Triplicis dubitatio.

Ratio dubitandi grauis sine dubio est primò, quia si sensus interni animalium specie diuersorum specie differrent, deberent etiam specie differre sensus eorum externi, quod tamen absurdum videtur dicere, cum eadem omnino sint obiecta sensuum exteriorum in omnibus animalibus: ergo sensus interni animalium specie diuersorum non differunt specie. Probatur maior, quia sensus externi non minus sequuntur naturam talis animalis quam sensus interni; neque illi magis sunt proprietates genericae, quam iste.

Secundò si sensus communes diuersorum specie animalium differunt specie, sequitur sensum communem non conuenire homini praecise ratione gradus generici, sed conuenire ratione gradus specificici, quod absurdum est; quia gradus hominis specificicus est rationalis: ergo non differunt specie. Probatur maior. Ille sensus non conuenit homini praecise ratione gradus generici, qui differt specie ab illis quae sunt sub eodem genere; si enim specie differt, sine dubio differt propter aliquam differentiam contrahentem: sed sensus communis hominis praecise sumptus ab intellectu, differt specie à sensu communi bruti: ergo non conuenit homini praecise ratione conceptus generici. Denique si sensus communis hominis specie differt à sensu communi bruti, sequitur hominem differre specie à bruto, etiam seposito gradu specificico rationalis, quod sanè absurdum est.

Tertiò differentiae specificae debent perfecte praescindere à differentiis genericis, nec eas vllomodo debent includere, alioqui genus non est aliquid vniuocum: ergo differentiae specificae brutorum per quas contrahuntur gradus sensitiui, esse necessariò debent extra conceptum sensitiui: ergo proprietates quae ab illis emanant, sumptae formaliter non debent esse sensus, sed aliquid ab illis distinctum.

Dico secundò, sensus communes animalium specie diuersorum distingui specie inter se.

Primò enim tanta est distinctio inter proprie-

A rates consequentes naturam, quanta est in ipsa natura: sed sensus communes animalium specie diuersorum sunt proprietates specificae naturarum specie diuersarum; debet enim cuiuslibet naturae specificae conuenire aliqua proprietas specifica, quae non conueniat vlli alteri naturae: sed in animalibus specie diuersis non est assignabilis alia vlla proprietas praeter sensum communem, aut appetitum: ergo illi necessariò specie differunt in animalibus specie diuersis. Potestque confirmari à pari; nam ex communi sententia differunt specie inter se intellectus Angelorum specie diuersorum, alioqui nulla erit in Angelis proprietas: ergo similiter, &c.

B Secundò illa potentiae specie differunt, quae determinatae sunt ex sua natura ad operationes ad quas aliae non sunt determinatae: sed sensus communis animalium vnius speciei est determinatus ad aliquas operationes, ad quas non est determinatus sensus communis aliorum animalium diuersae speciei: ergo illi sensus specie differunt. Probatur minor; nam imaginatio aliquarum auium v. g. lutum apprehendit ut idoneum ad conficiendos nidos; aliarum vero apprehendit paleas, aut plumam. Deinde aliqua animantes apprehendunt aliquid ut disconueniens, quod aliae non apprehendunt ut tale; ouis viso lupo statim fugit, quia illum ut hostem apprehendit. Imò sensus communis aliquarum animalium apprehendit plura quam sensus communis aliorum. Denique appetitus sensitiui diuersorum animalium specie differunt, cum habeant oppositas inclinationes inter se. Potentia quoque generatiua leonis specie differt à potentia generatiua equi, cum habeant actus specie diuersos; idem dico de potentia nutritiua: ergo sensus etiam communes differunt specie.

Tertiò differentia essentialis constitutiua leonis v. g. est principium alicuius operationis specie diuersae ab operationibus aliorum animalium, quae operationes sunt sensationes: ergo est etiam principium sensuum specie diuersorum.

D Ad primam respondeo esse valde probabilem multorum sententiam, quod sensus etiam externi animalium diuersae speciei differunt, cum etiam differant potentiae nutritiuae ac generatiuae, ut nuper dixi: sed asseri tamen potest aliqua disparitas, quia sensus externi, v. g. oculi diuersorum animalium, non videntur habere actus vllos specie diuersos; eadem enim obiecta vident. Ostensum autem est, sensus internos habere obiecta omnino eadem.

Ad secundam respondeo, sensum communem non conuenire homini praecise ratione solius gradus generici; nam rationale quod est essentialis, & adequata differentia hominis, includit etiam sensitiuum, ut patet; nam per solum intellectiuium sine sensitiui non differt homo ab Angelo: sensitiuum ergo ingreditur aliquo modo differentiam hominis adequatè sumptam, etiam si verum sit, quod intellectiuium genericè sumptum non includit sensitiuum, quod sufficit ad vniuocationem. Itaque fateor hominem specificè differre à bruto, etiam seposito rationali sumpto genericè & inadèquatè prout praescindit à sensitiui: sed nego differre hominem specificè à bruto, seposito rationali sumpto adequatè ac specificè, quod ut dixi, necessariò includit sensitiuium.

Ad tertiam respondeo differentias specificas sumptas inadèquatè semper praescindere à differentiis

Secunda ratio.

Conclusio affirmans. Prima ratio.

rentiis genericis, ita ut nec illas includant, nec in illis includantur; sed differentias tamen specificas sumptas adæquatè non possè præscindi à differentiis genericis. Itaque differentia brutorum, v. g. *rugibile*, *hinnibile*, sumptæ præcisè ac inadæquatè, sunt aliquo modo extra rationem sensitiui: sed si adæquatè sumantur, sunt aliquid sensitiuum; quia genus contrahitur per differentias proportionatas; & sensitiuum genericum contrahitur per tale sensitiuum.

§. III.

Quodnam sit organum sensus interni.

Cerebrum
est organum
interni sen-
sus.

Pertinet etiam ad existentiam sensus communis scire ubinam ille sit, siue in qua humani corporis parte thronum habeat & tribunal princeps ille sensus ac moderator & iudex aliorum omnium sensuum. Constans Aristotelis sententia est, sensum communem esse in solo corde; quod falsitatis Medici communiter conuincunt, quia compertum omnino est, neruorum omnium sensoriorum originem esse in capite: imò constat, quod læso cerebro læditur phantasia, ad quam etiam sanandam applicantur cerebro remedia. Vnde in solo ferè capite sentitur defatigatio post longam meditationem; ideoque certum est, sensus communis organum esse cerebrum, non autem cor, aut etiam spiritus, quod malè sensit Nemesius. Itaque principis huius membri fabricam non erit ab instituta breuitate alienum paucis hoc loco tradere.

Partes ca-
pitis con-
tinentes.

Certum est primò, totam hanc capitis humani partem, quæ dicitur caluaria, duabus potissimum constare partibus; aliæ sunt continentes, aliæ contentæ. Continentes & propriæ sunt (nihil enim ago hîc de communibus) pericranium, cranium, meninges. Pericranium durior est & solida membrana, quæ totum extrinsecus velat os cranij; erumpit per suturas à dura meninge, quam cum cranio iungit, & suspendit, ne in cerebrum prolabatur. Cranium est os cerebrum totum tegens, & veluti *xpæde*, seu galea: os esse debuit, ut esset solidum, & veluti tectum pulcherrimi huius templi; crassum ad securitatem, rarum ne gravitate offenderet, & vaporibus transmittendis esset accommodatius. Crassum est, quia duplex omni ex parte visitur, idest duplicem habet tabulam, siue laminam: prima externa est, tersa & solida; interna solida etiam est, sed tenuior, & quasi surculis venarum ad nutritionem ossium excauata. In vtriusque medio stat rara & spongiosa substantia, quam dicunt medullam; in eam venæ ac arteriæ sanguinem & spiritum fundunt pro caluæ nutritione.

Cranij figura rotunda est, sed oblonga, anteriore, & posteriore parte protuberans, & ad latera vtriusque compressa. Ossa eius præcipua sunt octo, nimirum os frontis, ossa sincipitis duo, os occipitis vnum, temporum ossa duo, deinde sphenoides & ethmoides. Iunguntur illa inter se, non per articulationem, sed per suturas, quas octo numerant Medici; quinque proprias, tres communes, quarum mirabile artificium superat omnem humanam artem.

Meninges.

Aperto cranio sequuntur statim meninges duæ, quas matres dicunt. Ea quæ immediatè cranio subest, eique omnino æqualis est, dura dicitur; quia facies eius exterior aspera, interior læuis est, polita & candida, persusa humore aqueo,

A non autem adipe; sensu pollens, foraminibus crebris patens, tum ad venarum transitum, tum ad neruorum coniugationes, tum ad medullæ spinalis descensum. Vbi ossi spongioso imponitur, ut cribrum perforatur; replicatur in capitis vertice, separatque cerebrum in duos sinus; quæ duplicatio falx appellatur, quia in falcem formata est: posteriori parte quadruplicatur, & cerebrum à cerebello dirimit.

Pia mater altera est membrana dura subiacens, tenuis & mollis, ne cerebro noceat, cuius proprium involucrem est.

Certum est secundò, partes caluariæ contentas esse cerebrum & cerebellum: quod autem est in mundo cælum, id in homine cerebrum est; illud intelligentiarum, hoc rationis est domicilium; hanc habent sensus arcem, hoc culmen est & regnum ipsius mentis. *Hinc*, inquit Cæsar in dialogo 3. *tota Dei opificis sapientia credita est, tametsi ne calicem quidem vacuum illud implere valeat.*

Magnitudo eius amplior homini est quam reliquis animantibus; & maribus amplior quam feminis. Figura caluariam refert, quæ continetur. Substantia mollis est, alba & medullaris, qualem in reliquo corpore nullam reperias; differt enim à medulla ossium, cum nec calore liquecat, nec igne absumatur, nec caluariam nutriat, & arteriis ac venis intertexta sit, neruisque ac musculis sit plena, quod non competit ossium medulla. Mollè cerebrum est, ut facilius recipiat species ad sensationem & memoriam necessarias, quarum sedes est. Album, quia pars est spermatica, & sic lymphidiores sunt spiritus, non tenebricosi, quales sunt in melancholicis. Illæ tamen cerebri partes, quæ anfractibus sunt proximæ, subcinctiæ sunt, & exteriori etiam, quod tenui meninge obvoluitur: intimum verò candidissimum est. Frigidum est, & humidum; si enim esset calidum, sensationes essent deliræ; & furibundi motus, quales sunt in phreneticis; nec lymphidi spiritus, sed semper perturbati, nec quietus somnus. Quæ omnia in temperie frigida vitantur. Neque tamen frigit propter eadem cerebrum, quod & emissio à corde spiritus, & venis sanguine turgentibus ita calefit, ut temperies frigida nihil ei adimat necessaria ad cogitandum subtilitatis; nam quibus frigidum est cerebrum, ingenium est hebes.

Motum habere cerebrum euident est, cum de tracto cranio id appareat, & in recens natis mollißima ossa palpitent: nunc ergo sponte sua distenditur, nunc contrahitur per systolem & diastolem; vnde nunc duram attingit membranam, alias ab ipsa recedit. In diastole trahit spiritum & aërem è naribus; in systole interiores sinus coarctat, & animale spiritum è superioribus ventriculis in tertium & quartum, & in sensuum organa profundit. In sternutatione colligitur cerebrum ad exclusionem alicuius excrementi.

Sensu caret cerebrum, licet sensationum principalium sedes sit, & quasi iudex; nam digno compressum, aut etiam vulneratum non sentit, quia frigore abundat & humore. Dolores igitur capitis in substantia cerebri non sunt, sed in membranis.

Duæ vniuersum sunt partes cerebri; anterior, quæ cerebrum dicitur, eo quod sit maior, & animales continet spiritus; posterior dicitur cerebellum. Diuiduntur inuicem per intermediam duræ meningis duplicationem superiori tantum ex parte; nam inferior & media cerebelli pars continua est cum cerebro. Rursum pars anterior

in dextram & sinistram partem secatur ab ea dura menyngis portione, quæ dicitur falx mesoria; sed ea tamen diuisio non pertingit ad imum, nam in basi continuum omnino est etiam cerebello. Exterior eius superficies plurimos habet anfractus, quibus intestinorum refert figuram, dempto epiploo, ut nimirum vasa facilius se insinuent, leuius fiat cerebrum, & firmitus continetur.

Callosum corpus.

Hanc deinde substantiam duorum aut trium digitorum longitudine si secueris, apparet candidior quædam medulla, nullis venulis aut arteriis, aut membranis distincta, quæ dextram cerebri partem cum sinistra vnit, & callosum corpus appellatur. Illud in medio ferè cerebro ventriculos duos habet, dextrum & sinistram, omnium amplissimos, & planè inter se similes, qui sunt duo priores cerebri sinus. Figuram habent se& circuli, aut lunæ falcata, aut vt alij malunt, humanæ auriculæ. Amplissimi omnium sunt, quod in illis præparentur spiritus animales, expiraret per eos cerebrum, & inspirationem recipiat. Diuiduntur tenui membrana, quæ dicitur septum lucidum, & lapis specularis: sunt in illis ventriculis venularum plexus labyrinthi, in quibus præparatur, excoquitur, & attenuatur spiritus animalis.

Tertius ventriculus.

Tertius deinde cerebri sinus apparet, cui corpus superstructum est in modum cameræ, tribus quasi columnis sustentum, triangulare, sed inæqualibus constans lateribus: duos habet arcus in parte posteriore, in anteriore vnicum; vnde dicitur testudo. Vtus eius est ad sustentandam cerebri molem, ne tertium ventriculum opprimat, qui sub eo immediatè cernitur, & est in medio cerebro; vnde medius dicitur, habetque geminos ductus, quorum alter ad basim cerebri descendit, alter in quartum sinum dirigitur. Prior ille antrorsum tendit ex sede inferiori, cuius in extremo portuicula quædam est membranæ tenuissimæ, primùm latior, deinde angustior instar infundibuli; vnde dicitur infundibulum: per eam cerebri pituita transcolatur. Sub infundibulo est glans pituitaria, & est caro porosa & bibula, quæ transcolatur pituita in palatum per os cribri-forme. Sequitur rete mirabile, siue plexus choroïdes in lateribus tertij huius sinus. Alter tertij ventriculi meatus priore amplior, est via quædam ad quartum ventriculum: in illo glandula est figuræ turbinatæ, dicta conarium à pineæ nucis similitudine, pro cerebri firmamento, & libero spirituum animalium aditu ad quartum ventriculum. Hic enim cerebello & medullæ dorsi communis est, omniumque minimus; sensum angustatur, donec in acumen exeat instar calami, ideoque dicitur calamus.

Quartus ventriculus.

Cerebellum situm est in ea caluarie parte, quæ duobus occipitij ossibus definitur: constat duobus quasi globulis inuicem oppositis, & duobus processibus figuram vermium exprimentibus; quia ibi membranæ vermiculariter replicantur. Horum alter à quarto sinu ad tertium fertur; alter spinali medullæ incumbit: figura eius est instar latioris globi. Tegitur menynge vtraque, non vbiq; quia inferior eius pars continua cerebro est, color eius subcineritius, substantia durior: vile est ad conseruandos animales spiritus cerebri, & ad eos spinali medullæ adaptandos, quæ substantia est cerebro planè similis, ab eo egrediens tanquam è radice, & per magnum occipitij foramen egrediens, vt ab ea nerui propa-

Cerebellum.

gentur in reliquum corpus. Atque sufficiant pauca hæc de principe animalis vitæ organo, ex variâ desumpta Medicis & Philosophis.

SECTIO II.

De obiectio sensus interni proprio.

Certum est primò, sensum internum percipere omnia obiecta sensuum externorum, & quando præsentia illa sunt, & actu percipiuntur ab externo sensu, & quando illa sunt absentia, & olim ab externo sensu percepta sunt. Primum illud facit sensus communis, alterum facit imaginatio & memoria. Discernit enim sensus communis inter sensibilia diuersorum sensuum, & in somno res olim vitæ obiectantur sensui. Conuenit igitur interno sensui duplex illud munus.

Munus sensus communis & imaginationis.

Certum est secundò, res etiam diuisas, quæ sensu externo perceptæ sunt, posse in vnum coniungi, ac variè confundi; quod est phantasie proprium: & demùm posse cognosci differentias sensibilibus propriorum, lapidis v.g. & cibi; nam currit canis obiecto cibo, fugit lapide proiecto, quod est munus æstimationis.

Munus phantasie & æstimationis.

His positis controuerti potest primò, vtrum sensus communis cognoscat aliqua etiam obiecta, quæ nullo externo sensu percepta fuerint, vtrum cognoscere possit aliquid futurum, & aliquas etiam negationes. Secundò vtrum percipere possit ipsas operationes sensus externi, imò & suas.

§. I.

Vtrum sensus communis cognoscat res etiam non sensatas, res futuras, & ipsas negationes.

Ratio dubitandi primò est, quia sensus internus ea solùm obiecta potest percipere, quorum habet species, alioqui aequè fingere posset ac intellectus: sed non habet species earum rerum, quæ nullo externo sensu perceptæ sunt, alioqui tribuerentur brutis species à Deo infusæ, quo nihil dici potest absurdius, cum illas homo nullas habeat: ergo sensus internus ea non percipit quæ à nullo externo sensu percepta sunt. Deinde non potest sensus internus illa obiecta cognoscere absque discursu. Probatur, quia discursus est illatio vnius ex alio præcedente prius cognito: sensus internus cognoscens aliquid non sensatum, inferret illud ex alio prius cognito per sensum externum: ergo sensus internus discurret.

Prima dubitatio de rebus non sensatis.

Secundò nihil etiam futurum percipere potest imaginatio; nihil enim illa cognoscit nisi vel per species inditas à Deo, vel acceptas à sensu: neutro modo habet species rerum futurarum: ergo illas non cognoscit. Imò si eas cognosceret, diuineret. Denique sensus communis non cognoscit tempus præteritum aut futurum: ergo neque rem cognoscit præteritam vel futuram.

Secunda dubitatio de futuris.

Tertiò sensus etiam internus cognoscit negationes; bruta terrentur vmbra visâ alterius animalis; vident etiam vacuitates portarum & fenestrarum, quæ sunt negationes; in tenebris etiam fremunt & vlulant, & sepe non inuenientes catulos, gemunt & clamant: ergo percipiunt negationes. Denique visus cum proicit lapides in hominem, percipit molem illorum lapidum; eligi-

Tertia dubitatio de negationibus.

git enim eos, qui viles sunt. Hæ autem negationem quadam sunt, quas cognoscere fuit etiam vile brutis ad vitam tuendam.

Percipit res non sensatas.

Dico primò, multa sensu interno percipi, quæ à nullo percipi possunt externo sensu.

Ratio est, quia ovis, ut dixi, fugit statim viso lupo, apprehendens illum ut disconuenientem: illa disconuenientia nullo, ut patet, percipitur externo sensu: ergo sensus internus aliquid percipit, quod nullo externo sensu cognitum fuerit. Maior euidens est, quia non potest appetitus auersari obiectum nisi sub ratione disconuenientis illud proponatur; auersatur autem lupum: ergo lupus ei proponitur sub ratione disconuenientis. Similiter auis ad nidum construendum lutum colligit & paleam, quæ non cognoscit secundum solum colorem & figuram. Equi sono tubæ incitantur ad bellum, canes ad venationem. Deinde imaginamur sæpe centauros & alia monstra, quæ nunquam vidimus; imò & cognoscit sensus internus sensationes sensuum externorum, ut dicam statim; quæ tamen à nullo externo sensu attinguntur. Denique cognoscere aliquid materiale in obiecto, quod sensus externus non cognouerit, non excedit vires potentie alicuius materialis.

Percipit aliquid futurum.

Dico secundò, posse sensum internum apprehendere aliquid futurum, non quidem in actu signato, sed saltem in actu exercito.

Ratio est, quia desiderium & timor respiciunt semper obiecta futura: certum est bruta desiderare & timere multa; querunt enim oscam quam non habent. Canis terretur videns erectam domini manum, & fugit. Cognoscit ergo aliquid futurum, non quod cognoscat rationem præteriti aut futuri, quod esset futurum cognoscere in actu signato; sed rem ipsam, quæ futura est; quod est cognoscere futurum in actu exercito.

Percipit negationes.

Dico tertio sensum internum percipere consequenter saltem negationes materialiter sumptas, non autem sumptas formaliter.

Ratio est, quia cognoscit sine dubio canis foramen parietis, per quod fugit; non quatenus negatio est parietis, quod est cognoscere negationem formaliter, & excedere sine dubio videtur sphaeram obiecti sensibilis, ac pertinere ad intellectum: sed cognoscit parietem hic terminari, seu non esse ulterius parietem; quod est cognoscere negationem materialiter tantum, & consequenter. Vident similiter bruta vmbas, quia vident lumen ibi terminari; neque vllis ad hoc egent speciebus, quia non nisi consequenter, & valde confuse apprehendunt negationes.

Solutio primæ dubit.

Ad primam respondeo, res quæ nullo sensu externo cognita sunt, cognosci à brutis per eandem illam speciem, quæ cognoscuntur obiecta sensu externo cognita: v. g. ovis cognoscit disconuenientiam lupi per eandem speciem, quæ cognoscitur ab ea lupus, quia scilicet phantasia ovis ex sua natura est determinata ad cognoscendum lupum sub ratione disconuenientis; sicut determinata est ad cognoscendum ramum viridem sub ratione conuenientis: unde dixi, phantasias animalium specie diuersorum differre specie inter se. Neque placet tribuere brutis species infusas à Deo. Discursus autem non est necessarius brutis ad cognitionem huiusmodi, quia discursus est illatio vnius actus ex alio actu tanquam ex causa, quod non reperitur in brutis, ut dicam sectione 4. sed neque ovis cognoscit inimicitiam, quam cum lupo habet, sed cognoscit duntaxat lupum ut disconuenientem. Quod mirum est negari ab Hurtado diff. 17. sect. 8.

A Ad secundam respondeo, percipi multa posse à phantasia, quorum non habeat vllam speciem, modò tamen ad sit actio aliqua sensus externi, cum qua illud percipiat; sicut intellectus percipere potest aliquid, cuius speciem non habet, modò præuerit actio aliqua phantasiæ supra quam assurgit. Sensus enim etiam internus potest assurgere supra sensum externum, etiam si non possit aliquid fingere, ut fingit intellectus. Sicut autem non diuinat intellectus quando rem apprehendit futuram, quia non affirmat certò illam esse futuram, sed tantum illam esse posse futuram; ita etiam non diuinat phantasia rem cognoscens futuram. Sed neque necesse est ut cognoscat rationem formalem temporis præteriti vel futuri; quia, ut dixi, non cognoscit futurum aut præteritum in actu signato, sed solum in actu exercito.

B Ad tertiam patet ex dictis, bruta dum vident vmbam hominis, non apprehendere aliud nisi quod lumen ibi terminetur; vmbam verò consequenter tantum & materialiter cognoscere. Idem dixi de fenestris ac portis. Neque terrentur tenebris formaliter sumptis, sed tantum querunt videre aliquid lumen, sicut & catulos raptos desiderant. Vtulus quando lapides in hominem proicit, non apprehendit lapidem formaliter ut paruum, sed ut sibi vtilem; paruitatem autem non apprehendit nisi consequenter.

S. II.

Utrum sensus internus percipiat operationes sensus externi, & suas sensationes.

Ratio dubitandi est primò, quia obiectum quodlibet sensus semper est aliquid sensibilis: sed sensatio, quæ cognitio est obiecti sensibilis, non est sensibilis: ergo sensatio sensuum externorum nullo sensu percipi potest. Deinde si sensus internus perciperet externam sensationem, deberet habere aliquam eius speciem: sed eam non habet, cum nulla esse possit causa illius productiua. Denique si non eodem sensu, quo videmus, videmus etiam nos videre, dabitur processus in infinitum; nam ille sensus non percipit suas sensationes, sed alius; & iste iterum, sicque in infinitum.

D Secundò. Nulla ratio efficaciter probat, quod sensus internus non potest reflexè cognoscere suas operationes, præsertim cum sæpe recordemur nos aliquid imaginatos esse, quod pertinet ad memoriam sensitiuam. Imò in brutis est memoria, quæ repetita est cognitio rei cognita ut cognita.

E Tertio appetitus sensitiuus versatur circa actus sensus interni, eos appetendo, vel refugiendo; nam inclinat hominem ad appetenda ea quæ delectant, concupiscens talem cogitationem; idè peccata sunt quædam quæ sola committuntur cogitatione sensus, & delectatione appetitus, ad quæ peccata inducit ipse appetitus, qui etiam concupiscit gaudere ac tristari: ergo imaginatio cognoscit etiam suos actus, cum nihil appetitus attingat, quod imaginatio non cognouerit.

Dico quartò, sensu interno cognosci & obiecta omnia, & sensationes omnes sensuum externorum. Ita docet Philosophus lib. de somno & vigilia, c. 2.

Primò enim probatur ab Augustino lib. 2. de libero arbitrio, c. 3. & 4. quia sæpe animalia conantur aperire oculos & videre: sed nihil appetitus appetit, quod à sensu interno non proponatur: ergo tunc sensus internus cognoscit visionem. Deinde bruta timent eò redire ubi percussa sunt; summæque audiatate referunt se ad loca ubi gustarunt aliquid

aliquid delectabile: ergo recordantur doloris & delectationis. Denique appetitus delectatur externis sensationibus, gustu v.g. ciborum, ad quod necesse est ut sensus internus percipiat illam delectationem gustus: ergo sensationes sensuum externorum percipiuntur ab imaginatione.

Dico quinto, probabiliter videri, tamen difficile probetur, quod sensus internus non potest percipere suas sensationes.

Ratio est, quia reflexio excedere videtur vires potentie cuiuscunque materialis, idem probari etiam solet spiritualitas intellectus ex eo, quod cognoscat reflexe suas operationes; quod sane vix video demonstrari, quia inquit, sicut totum corpus non potest sibi rem supponi, sed tantum pars supra partem; ita nec vlla potentia corporea reflexe se potest supra seipsam; quæ non est ratio nisi probabilis, ut patet. Melius ergo probatur, quia nulla ratio cogit vim illam tribuere sensui vel interno, vel externo, ut cognoscere possit reflexe suas operationes.

Ad primam respondeo, sensationem externam non esse aliquid sensibile sensui externo, sed esse aliquid sensibile interno sensui. Percipitur autem per eandem speciem, quæ cognoscitur obiectum sensibile; sicut sensibile commune cognoscitur per eandem speciem, quæ cognoscitur sensibile proprium. De causa verò productiva istarum specierum dicitur *scilicet* 3. Neque datur processus in infinitum, quia operationes sensus interni solus percipit intellectus, qui reflexe suas cognoscit operationes.

Ad secundam respondeo, bruta non recordari sensationum nisi externarum; in homine autem solus intellectus recordatur operationum phantasia.

Ad tertiam respondeo, appetitum sensitivum non versari unquam circa ipsos actus sensus interni; nam in homine solus intellectus percipit huiusmodi operationes phantasia, quas absentes non concupiscit appetitus; sed iis tantum presentibus delectatur, & hæc sunt peccata cogitationis sensitivæ. Neque appetitus concupiscit delectationem formalem, quæ operatio est appetitus; sed delectationem causalem seu obiectivam, quæ est sensatio aliqua externa.

SECTIO III.

De speciebus impressis sensus interni.

Explicatis obiectis sensus interni, sequuntur species obiectorum illorum vicariæ, de quibus præter ea, quæ generatim de speciebus sensuum dicta sunt *q. 1.* duo supersunt: primum ad quænam obiecta percipienda sensus communis egeat speciebus; secundum quænam sit causa productiva huiusmodi specierum.

§. 1.

Ad quænam obiecta sensus communis egeat speciebus.

Sensus internus, ut dixi, cognoscit obiecta præsentia, quæ actu cognoscuntur ab externo sensui: cognoscit etiam absentia, eorum etiam convenientiam & disconvenientiam, & demum etiam recordatur & reminiscitur ea olim fuisse cognita. De singulis illis difficultas est, utrum sensus internus exigit species.

Ratio enim dubitandi primum est, quia non videtur

exigere sensus communis species ad primam obiectorum cognitionem; vel enim eas exigeret ut per eas determinaretur, vel ut completetur: non primum, quia sufficienter determinari potest per actualem operationem sensus externi, propter sympathiam inter potentias animæ; sicut appetitus, qui est in corde, sufficienter determinatur per operationem phantasia: neque secundum, quia appetitus est completus ad suas operationes: ergo & sensus, qui est perfectior appetitu. Imò si est completus ipse sensus ad producendas in se species impressas, multo etiam magis est completus ad producendam speciem ipsam expressam, quæ sensatio est.

Secundò. Vel una & eadem species repræsentat obiectum, & sensationem externam; vel duæ. Non una, quia sæpe cognoscitur obiectum non cognita illius sensatione; nam sæpe cogitans Petrum, non cogito me illum vidisse, aut etiam videre. Non duæ, quia posset cognosci sensatio nullo cognito obiecto.

Tertiò, quando quis videt & fugit lupum, vel percipit disconvenientiam illam lupi per speciem ipsam lupi, vel per diuersam. Si per eandem: ergo lupus videns lupum cognoscere illum debet ut disconvenientem; si per diuersam, non apparet à quo producta fuerit illa species.

Dico primò, sensum internum egere speciebus impressis ad recordationem præteritorum, & ad primam etiam eorum cognitionem.

Primum enim de recordatione res comperta est, quia ut potentia indifferens ad plura obiecta percipienda, qualis est sensus communis, determinetur ad unum potius percipiendum quam ad aliud, necesse est ut ab alio determinetur, nisi sit potentia libera: sed quando absens est obiectum, non potest memoria sensitiva determinari per aliud quam per species; obiectum enim absens est. Sensus etiam externus feratur, ut in somnis: ergo ad recordationem sensus communis exigit necessarîo species; & hoc communiter admittitur ab iis omnibus, qui non negant vllas omnino species.

Secundò dari etiam species in sensu interno ad primam cognitionem obiectorum, multi negant. Ratio tamen eadem est, quam olim generatim attuli pro existentia specierum; quia scilicet potentia de se incompleta ad productionem alicuius effectus necessarîo exigit consortium alicuius alterius à quo compleatur; sed potentia sensitiva interna est de se incompleta ad productionem speciei expressæ: ergo debet compleri ab aliquo alio principio; si enim contineret speciem expressam obiectorum omnium, deberet etiam continere omnia obiecta: non completur ab obiecto quod remotum est; non à sensu externo etiam remoto: ergo completur à specie.

Ad primam ergo respondeo, necessarias esse interno sensui species, tum ut effectivè determinetur, tum ut compleatur: neutrum autem effici ab alio potest, quam à specie. Appetitus per solam determinatur sympathiam à sensu interno; quia non debet effectivè determinari; sensus autem effectivè determinatur & completur; actus enim potentie sensitivæ assimilatio est potentie cum obiecto, ad quam obiectum debet concurrere, ut probant olim. Hoc autem non convenit appetitui, qui propterea completus est ad suas omnes operationes. De causa verò productiva specierum mox videro.

Ad secundam respondeo sensationem externam, & obiectum repræsentari sensui communi per unam speciem omnino indivisibilem, diuersam ab ea quæ solum repræsentaret obiectum. Ratio est, quia species quæ repræsentat imaginem alicuius rei,

Secunda dubitatio.

Tertia dubitatio.

Species memoriæ.

Ad primam cognitionem.

Solutio primæ dubitatio.

Solutio secundæ.

rei,

rei, rem etiam illam necessariò repræsentat: species expressa, seu sensatio externa est imago obiecti: ergo species quæ illam repræsentat, necessariò etiam repræsentat obiectum. Ad probationem fateor obiectum non cognosci unquam à sensu interno, quin cognoscatur etiam simul sensatio externa, saltem confusè; nunquam v. g. imaginatio cogitat Petrum, nisi tanquam illum videat, audiat, tangat.

Ad tertiam vt respondeam, videndum est

§. II.

Quanam sit causa productiua huiusmodi specierum.

Tria genera specierum.

EX iis, quæ hætenus dixi, tria in sensu interno distingui debere genera specierum; primò enim alia sunt species rerum quas sensus externus actu percipit, aut alias percepit, quæ vocantur species sensatæ: secundò alia sunt species ex sensatis compositæ, vt species montis aurei, composita ex specie montis, & specie auri: tertio alia sunt species insensatæ, quibus aliquid sensu externo cognitum cognoscitur sub alia ratione ignota sensui externo, vt cum lupus vt disconueniens cognoscitur ab oue. Queritur nunc, quamnam causa specierum illarum omnium esse possit productiua.

Triplex dubitatio.

Ratio enim dubitandi primò est; quia species expressa, quæ remota est à cerebro, non potest in ipso cerebro producere speciem impressam: sensatio tactus, quæ fit in pede, quando v. g. ille vitur, est species expressa remota à cerebro: ergo per illam sensationem externam non potest produci species impressa sensui externo necessaria vel ad primam cognitionem, vel ad recordationem.

Secundò. Si sensatio externa producit speciem illam impressam, vel producit illam vt causa principalis, vel vt causa instrumentalis. Non primum, quia species impressa cum sit ens permanens, videtur esse aliquid perfectius, quam species expressa, quæ statim corrumpitur. Non secundum, quia non est excogitabilis alia vlla causa producens principaliter speciem impressam.

Tertio. Si sensatio externa esset causa productiua specierum sensus interni, esset etiam causa illarum conseruatua; nam species penderet in conseruari à causa per quam producuntur: sed sensatio non conseruat huiusmodi species, quæ illa extincta permanent: ergo neque illas producit.

Conclusio tripartita.

Dico secundò, species sensus interni, siue ad primam obiecti cognitionem, siue ad eius recordationem produci ipsa externa sensatione, à qua producuntur etiam species omnes insensatæ, quibus cognoscitur conuenientia, vel disconuenientia obiectorum.

Species ad primam cognitionem.

Prima pars de prima obiecti cognitione communis est inter Doctores. Ratio est, quia species illa impressa non potest produci ab ipso obiecto; nam obiectum visibile v. g. non potest producere species per medium opacum, est autem opacum medium ab oculo ad cerebrum. Neque produci potest à sensu externo, qui est distans à cerebro; neque à sensu interno, qui sicut est incompletus ad productionem speciei expressæ, sic est incompletus & indeterminatus ad productionem speciei impressæ, ad quam deberet ab extrinseco determinari: ergo reliquum est, vt sola sensatio externa producat speciem impressam sui vsque ad cerebrum; alia enim etiam obiecta producant species impressas, per quas repræsentantur.

A Secunda pars de speciebus memoriæ sequitur ex eo, quod dictum nuper est, nullam potentiam sensitivam posse reflexè cognoscere suum actum: ergo sensatio interna non potest producere sui species in ipso sensu interno, alioqui sensus internus cognosceret reflexè suam sensationem præteritam, quam species illa impressa repræsentaret: ergo species omnes memoriæ sensitivæ producuntur ab ipsa externa sensatione.

Tertia pars de speciebus, quibus cognoscitur aliquid nullo perceptum externo sensu, est difficilior; volunt enim plurimi Doctores eas infusas brutis esse à Deo, & hunc esse instinctum brutorum; quod mihi sanè parum videtur probabile, si aliter replicari possit causa productiua istarum specierum, sine speciali ea infusione à Deo. Dixi ergo eas species, cum illæ sunt, quæ repræsentant obiecta percepta externo sensu, produci à sola externa sensatione. Ovis v. g. videt lupum, & eius recipit speciem in phantasia. Hæc anima ouis, posita naturali antipathia, quam habet cum lupo, talis est, vt determinetur per speciem lupi, ad illum apprehendendum vt inimicum, quem alter lupo vt amicum apprehendit, etiam si speciem omnino similem habeat illi quam habet ouis; quia lupo habet phantasiam determinatam ad apprehendendum alium lupum vt amicum, posita tali specie.

Ratio ergo est, quia phantasia ouis sufficienter determinari potest posita specie lupi visi ad illum apprehendendum vt inimicum, si habeat naturalem antipathiam cum lupo, & sensum internum determinatum ex se ad talem apprehensionem posita tali specie lupi: sed ouis habet naturalem antipathiam, & sensum internum ita determinatum: ergo species illa quæ producitur ab externa sensatione in sensu interno ipsius ouis, sufficienter illam determinat ad cognitionem disconuenientie cum lupo.

Ad primam respondeo, speciem expressam sensus externi agere per totum medium spatium vsque ad cerebrum, per nervos scilicet, & spiritus, eo modo quo obiectum remotum producit species per totum aërem.

D Ad secundam respondeo sensationem externam esse causam principalem specierum impressarum sensus interni, & esse nobiliorem simpliciter, cum sit aliquid vitale: species autem impressa non sit vivens.

Ad tertiam respondeo species quidem sensuum externorum pendere in conseruari à causa, per quam producuntur; species autem sensus interni pendere vel à solo Deo, vel certè ab ipso cerebro, & spiritibus, in quibus tanquam in subiecto sunt, & conseruantur ad memoriæ.

SECTIO IV.

De ipso actu sensus interni.

E Quæcunque de hoc actu disputari possunt, ferè constant ex iis quæ dixi de variis muneribus interni sensus; quod autem de memoria brutorum esse posset difficile, satis erit perspicuum ex iis quæ de memoria intellectiva hominis disputanda sunt in sequentibus. Duo igitur restant propria huius actus: primò an sensus ille internus brutorum rationis aliquid habeat; siue vtrum actus phantasie brutorum non sit nisi simplex apprehensio; an verò iudicium etiam sit & discursus: secundò vtrum internus saltem sensus hominis discursat.

§. I.

S. I.

Utrum sensus internus brutorum discurrat, & rationis aliquid habeat.

Mirum est, non dedignatos esse homines æquare sibi iumenta insipientia, & rationem quā vnā homo brutis præcellit, illis attribuire; quæ sanè bruta dementia est. In eam tamen incidere non pauci etiam hoc sæculo, qui eo tantum doctiores videri voluere reliquis hominibus, quod essent bestiis vel similiores, vel inferiores.

Animaliū prudentia.

Ratio autem dubitandi esse potest primò, quia incredibilis sæpe prudentia in brutis apparet: ergo illis etiam inest ratio, quæ prudentiæ semper adiuncta est. Antecedens probari potest multipliciter; etenim manifestæ prudentiæ argumentum est cum animantia passim vtilia sibi appetunt, noxia cauent incredibili solertiâ, pericula imminencia deuitant, labibula sibi construunt in multis exitus dispartentia, fœtus proprios fouent & tuentur, aliaque plurima faciunt tantâ sagacitate, solertiâ & arte, vt hominum etiam industriam sæpe superent. Collegerunt eam in rem innumera, & sanè pulcherrima Basilias & Ambrosius in *hexaemero*, Nazianzenus *orat.* 34. Aristoteles *libris de historia animalium*, Alianus *vbi que*, Fracastorius *lib. 2. de intellectu*, Plutarchus in *opusculo, Utrum brutis insit ratio*, & altero, *Utrum animalia plus rationis habeant, terrestria, an marina*. Plinius in *omnibus libris*, Guillelmus Pharisensis *2. 2. partis de vniuerso*, c. 126. Conimbricenses *2. Physicæ*, 9. 3.

Vt v.g. pugnant non solum vnguibus & dentibus, sed etiam lapidibus. Animal quod Bonachon dicitur, egestionibus suis certat, eas emittens in eorum facies à quibus prouocatur. Delphini pinnulis, quas in dorso acutas habent ad modum feræ, ventres secant crocodilorum, magno impetu sub eis nantes. Vulpes se mortuam simulat, & descendentem super se miluum capit ac deuorat. Idem dicitur de mustella. Auis cucula deuorans oua quædam auicularum, propria reponit in earum nidis, vt ea foueant. De simia illustre habet exemplum Christophorus à Costa *lib. 4. historia Indicæ*, c. 39.

Animaliū disciplina.

Secundò capacia etiam disciplinæ sunt animalia pleraque. Narrat de elephantis mirabilia Lipsius *centuria 1. epist. 50*. Plinius & Alianus tradunt elephantem litteras perscribere didicisse, saltare, offerre coronas adstantibus. Apud Christophorum à Costa dicitur elephas Indicæ loquutus, & respondisse ad interrogata. Idem etiam refert canes quosdam, imò & alios histriones. Sturni, galeitæ, cornices, psittaci voces discunt humanas. Luscinia pullos suos musicam docent, teste Aristotele *lib. 4. historia*, cap. 9. Canem Heduardi Regis narrat Fonseca *1. Metaph. cap. 1*. solitum prehendere dentibus aulicos à Rege euocatos. Vide Maiolium *colloquio 6. & 7*. Leloyer *lib. 1. cap. 8*. Albertus ipse apud Toletum *lib. 3. de anima*, q. 8. ait se vidisse murem ad imperium domini candelam conuiuii præferre solitum.

Artes.

Tertiò huc facit quod multas artes didicere à brutis homines, teste Plinio *lib. 8. cap. 26. & 27*. Docuit araneus artem texendi, hirundo & vespæ artem ædificandi, grænes instruendi exercitum, milui gubernandi nauem, sed præsertim nautilus, vt meritiò propterea Nazianzenus terrestrum nauilum appellarit: hippopotamus aperirent venam. Alia plura dabunt Oppianus *lib. 1. de piscatione*, Plinius *lib. 9. cap. 29*. Quid quod multa etiam in animantibus virtutum exempla eminent? In leoni.

R. P. de Rhodæ curs. Philosoph.

Abus magnanimitatis, in ciconiis pietatis, in canibus amoris, in elephantis prudentiæ, in columbis simplicitatis, in turturibus coniugalis fidei.

Colloquia

Quartò videntur inter se mutuo colloqui bestia ac voces suas propriis discernere notis, vt notat Lactantius *lib. 3. institut. cap. 20*. tidendique aliqua ratio in illis apparet, cum demulsis auribus, contractoque rictu, & oculis in quandam lasciuam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque coniugibus, & propriis fœtibus, vt idem loquitur. Eundem vsum tribuebat aubus Apollonius apud Philostratum, & Porphyrius, ac Plato.

Denique huc facit solemne illud argumentum Chrysippi, quo probabat canes esse Dialecticos. Canis enim feram persequens, cum peruenit ad triuium, vbi duas vestigauit olfactu vias, & feram illac non transisse deprehendit, tertiam mox arripit, nihil iam olfaciens, quasi secum sic discurret: Fera transiuit per vnam ex istis tribus viis: non per illas duas: ergo per tertiam istam.

Conclusio negans.

Dico primò, certum omnino esse, quod brutis nulla omninò inest ratio, nec iudicium vllum compositium, aut discursus; sed sola simplex apprehensio. Ita docent omnes, quibus rationis aliquid inest, licet docuisse videantur contrarium. Galenus in libris exhortationis ad bonas artes, vbi rationem quandam attribuit brutis, quibus loquendi vis deest vt eam explicant: Porphyrius *lib. 3. de sacrificiis*, alique multi apud Libanium *lib. de intellectu bestiarum*, c. 2. Cardanus apud Scaligerum *exercit. 307*. imò Fracastorius enthymemata minus difficilia fieri ab illis putat *lib. 2. de intellectu*. Contra quos atquequam probem.

Obserua primò omnium, quod in potentiis cognoscitiuis reperitur esse receptionem specierum intentionalium, quæ non est cognitio: sequitur post illam actus, quo res vitaliter primò concipitur, diciturque apprehensio, eo quod obiectum recipiat quodammodo potentia, & illud ad se trahat. Potest autem formari apprehensio primò non comparando vnam rem alteri, quæ dicitur simplex apprehensio: secundò comparando rem vnam cum altera, quæ vocatur compositio, nimirum operatio, quâ formantur plures conceptus cum ordine quodam inter se; non enim aliter illi conceptus vniuntur, quàm per hunc ordinem. Est autem illa compositio, seu collatio vnius ad aliud, vel sine dependentia vlla à priore actu, & vocatur iudicium simplex; vel cum aliqua dependentia, & vocatur discursus. Hoc posito;

Compositio & discursus.

Ratio cur bruta non discurrant, manifesta est, quia rationale, siue discursuum, essentialis est differentia hominis, ita illi propria, vt nulli alteri conuenire possit. Deinde cuiusque conuenit discursus, illi etiam conuenit libertas, quia discursus radix est libertatis, vt patebit in morali: cui autem conuenit libertas, conuenit etiam meritum & demeritum. Brutis autem nec conuenit libertas, neque meritum, aut demeritum: ergo nec discursus. Deinde rectè notat Nemefius *lib. de homine*, c. 2. quod videmus certam quandam inclinationem singulis conuenire speciebus brutorum, quam omnia sequantur illarum specierum indiuidua; omnes v.g. vulpes sunt subdola, omnes lupi voraces, omnes columbæ simplices: ergo instinctu ducuntur, non discursu.

Probat bruta non discurrere.

Secundò, quod bruta etiam non componant aut diuidant, affirmando & negando, ratio est, quia iudicium est comparatio vnius cum alio: bruta si possent comparare vnum cum alio, possent ratiocinari, cum vnum non sit operosius quàm aliud. Homo igitur distinctè cognoscit esse bonum & malum; brutum autem simplici duntaxat actu & confusè cognoscit.

Nec componere.

T t

nosce

noscit bonum & disconueniens, non attingendo rationem eius nisi materiale.

Instit. eius
brutorum.

Ad omnia verò quæ opponerentur de prudentia, disciplina, artibus, colloquiis brutorum, una hæc communis responsio est, omnia illa sine villo fieri discursu per solum instinctum naturalem cum aliqua memoria præteriti; nihil enim aliud est in illis omnibus, nisi apprehensio simplex rei præsentis, vel memoria præteritæ cum instinctu naturaliter indito, per quem imago quædam in illis est, & veluti vestigium prudentiæ: sic etiam disciplinæ capacia sunt bruta, sic operari videntur cum quadam arte, aut etiam colloqui.

Quid autem sit instinctus ille brutorum edocens singula sine vlla studendi mora, & naturaliter instruens, obscurum est dicere, varièque à Doctoribus explicari solet. Videtur ergo illum nec esse qualitatem vllam superadditam phantasie bruti, nec species à Deo ināitas; sed esse ipsum sensum internum bruti, quatenus vim habet apprehendendi aliquid ut conueniens aut disconueniens, & sic illud appetendi aut refugiendi. Cum enim sensus communis brutorum, ut probatum est, specie inter se differant, possunt etiam naturaliter esse determinati ad certas apprehensiones, positis talibus obiectis præsentibus. Hinc est enim prudentia illa, quam dixi; hinc disciplinabilitas, & artificia. Nihil ergo est instinctus brutorum, quàm illorum phantasie naturaliter determinatæ ad certas operationes: v. g. dum mustela se ad pugnam cum serpente parat, rutam quærit & comedit; eaque comesta, pugnam capeffit. Sic picus Martius cuneum videns nido suo impactum, non eum nititur rostro & ungibus euellere, sed herbam quærit quandam, quæ admotâ exiliat statim cuneus.

S. II.

Utrum sensus internus hominis discurret, & iudicet.

MULTI Doctores, quibus certum est brutis nihil inesse rationis, volunt tamen partem etiam sensitiuam hominis habere aliqua iudicia, & discursus saltem circa singularia; sic enim videtur asserere S. Thomas 1. p. q. 78. art. 4. ad 2. Iauellus primo Metaph. q. 8. Auicenna lib. 6. naturalium, p. 4. c. 2.

Ratio verò dubitandi esse potest primò, quia intellectus nunquam operari potest sine adiuncta operatione phantasie proportionata: ergo quoties intellectus iudicat, & discurret, datur aliquid in phantasia proportionatum cum illis actibus: illud autem non est simplex tantum apprehensio.

Secundò reminiscencia est in parte hominis sensitiua: illa non fit sine aliquo discursu ab una re ad aliam, donec perueniatur ad id quod quæritur: ergo pars sensitiua hominis discurret.

Tertiò multorum singularium experimentum est vera compositio: illud pertinet ad potentiam sensitiuam: ergo & compositio.

Dico secundò, sensum internum hominis non discurrere, nec componere aut diuidere, etiam circa singularia.

Ratio est quia sensus internus hominis si componeret aut diuideret & discurreret, vel hoc haberet ex coniunctione cum intellectu, vel ex seipso. Non ex seipso, alioqui brutum etiam discurreret. Non ex coniunctione cum intellectu; nam sensus ex coniunctione cum ratione non mutat suam naturam aut entitatem, neque recipit aliquid intrinsecum: ergo non efficitur discursus. Deinde discursus & iudicium sunt extra obiectum & actum adequatum sensus interni, alioqui sensus internus etiam separatus

A posset discurrere: ergo neque discurrere potest ex coniunctione cum intellectu. Deinde sequeretur hominem esse rationalem secundum gradum sensitiuum, & appetitum sensitiuum esse liberum & capacem peccati.

Ad primam respondeo, esse quidem necesse, ut operante intellectu operetur etiam imaginatio, ita ut apprehendat omnia obiecta circa quæ discurret intellectus; sed non esse necesse ut habeat discursum sicut intellectus habet; satis enim est, ut obiecta illa simpliciter apprehendat. Sicut dum intellectus versatur circa vniuersalia, satis est ut imaginatio percipiat singularia contenta sub illis vniuersalibus.

Ad secundam respondeo, reminiscenciam quæ fit cum discursu, esse intellectuam; illam autem quæ purè sensitiua est, esse puram apprehensionem.

Ad tertiam respondeo experimentum propriè loquendo fieri solum in sensibus externis, qui percipiunt intuitiue obiecta, & ab illis immutantur, quod est experiri. Cognoscere autem effectum experimentalem componendo, & diuidendo, proprium est intellectus, vocaturque propriè illa cognitio experimentalis, idest cognitio sæpius repetita obiecti alicuius exterius sensibilibus. Vnde ait Aristoteles fieri experimentum ex multis memoriis, ex multis experimentis artem, & inductionem vniuersalem. Igitur experimentum illud non pertinet ad sensum, sed ad intellectum.

SECTIO V.

De quibusdam proprietatibus imaginationis.

EXPLICATA potentia ipsa sensus interni, eius obiecto & actu, sequuntur eius adiuncta quatuor. Primò vis eius mirabilis ad causandos quosdam effectus, tum in corpore ipsius imaginantis, tum in alieno etiam corpore: secundò somnia: tertiò semnus & vigilia: quartò risus & fletus.

S. I.

Vires imaginationis ad causandos aliquos effectus.

SCRIPERE luculenter de hoc tanto, & tam mirabili naturæ prodigio Delsio lib. 1. de quæst. 6. c. 3. q. 1. Michaël Medina lib. 2. de rebus in Deum fide, c. 7. Marsilius Ficinus lib. 13. Theologia Platonis. Antonius Mirandulanus lib. 29. de singulari certitudine. Picus Mirandulanus lib. de imaginatione, Summus disp. 18. Metaphysica, sect. 8. n. 28. Vairus lib. 2. de falsis c. 3. Vallesius lib. de sacra Philosophia, c. 11. Pererius in c. 50. Genesios. Mihi tria dicere satis erat: primò quid causare possit imaginatio in corpore ipsius imaginantis: secundò quid in alieno corpore: tertiò quomodo id efficiat.

Dico primò, posse imaginationem in ipso corpore imaginantis ea tantum præstare, quæ naturalem cum imaginatione habent coordinationem, quales sunt motus locales, & ex omnes alterationes, quæ sequuntur passionibus appetitus; ad reliqua nullam prorsus habere facultatem.

Primò enim motus eorum qui dormientes ambulat, tribui sine dubio debet phantasie, cui virtus motrix residens in nervis subordinatur; quoties enim in illis & in musculis spiritus abundat, influuntque per spatia neruorum, qui motui seruiunt, & fortis est imaginatio, causatur motus ille noctambulonum, de quibus mira quædam narrari solent: v. g. Periclis serdum ferunt spariari singulis noctibus solitum in summo tecto; & Galenum oppressum sonno integrum confecisse stadium, nec excitatum esse à sonno donec in lapidem impingeret.

Secundò testatur Galenus cum Medicum plures sanare,

fanare, de quo plures confidunt. Narrat Vega in *cap. 85. artis Medica*, quendam à febre liberatum, quia existimauit se sanatum iri, si nateret in stagno, quod ostendebat iuxta suum lectum; erat autem pauimentum, in quo cum iacuiisset aliquandiu, febris liberatus est, cum diceret primò sibi aquam pertingere ad crura, mox ad ventrem, demùm ad caput, & tunc immunis fuit à febre.

Tertiò alios etiam effectus ab imaginatione prodeuntes experimur quotidie. Narrat Dandinus *lib. 2. de anima, digress. 39.* de quodam sibi, ut ait, noto, cui sola vi imaginationis quoties libèret, vola manus egregiè sudaret. Hinc etiam oscitare quisque solet oscitante alio, nisi seipsam corrigat phantasia. Potest ergo imaginatio ea omnia præstare, quæ pendent à potentis imaginationi subordinatis, ut sunt appetitus & potentia motrix; alia verò nullo modo potest, sed sæpe referenda sunt ad artes dæmonum & magiam, quale ostendit Delsio illud esse, quod narrat & imaginationi tribuit Augustinus *lib. 4. ciuit. c. 23.* de quodam qui seipsum sic abstraheret à sensibus, quoties placeret, ut iaceret mortuo similis, & non solum non sentiret vellitantes, sed ne ignem quidem, quo vereretur; tamen postea ex vulnere ægrotaret: nullus in eo erat anhelitus, sed voces tamen hominum, si clariùs loquerentur, tanquam de longinquo audisse se postea narrabat. Vnde illos arguas erroris, qui spectra omnia dæmonum negantes, putant ea esse solum ludibria imaginationis; sic enim probat Auicenna ex spectro Bruti apud Plutarchum, ubi Cassius Epicureus ostendit solum illud fuisse phantasma: deinde quia ubi gallina quæpiam gallum galinaceum prælio vicit, usque adeo exultat, ut ei sæpe adnascatur in pede cornu gallo simile. Vide Le-loyer *lib. 1. c. 4.*

In alieni corpus quid possit.

Dico secundò, nihil omninò posse imaginationem in corpus alienum omninò disinctum, sed in corpus intinè vnitum, qualis est fœtus in matris utero, plura posse planè mirabilia.

Prima pars est contra Paracelsum, Pomponacium, Auicennam, qui censent vim imaginationis longissimè se porrigere, adèd ut fascinare possit, vel fanare, res loco mouere; imò quod amplius mireris, pluias & fulgura inducere, vel per certos quosdam radios, vel per spiritus è corpore vi phantasia emissos. Inuenti etiam quidam sunt Athei, qui Christi miracula in solam imaginationis eius præstantiam ausi sunt referre, quæ sanè dementia est, ut rectè ostendit Medina 2. *paran. cap. 7.* imaginatio enim agit vitaliter solum & immanenter: ergo alieno corpori nihil imprimit.

In fœtum quid possit.

Secunda pars de fœtu, quem imaginatio matris variè afficit, multis exemplis probatur à Delsio, Medina, Marfilio, Pererio, & ex ouibus Jacob manifestè patet, quem teste Theodoro docuerat Angelus hanc artem. Buseobuci personatus dæmon cum vxore concubuit dicente se dæmonem velle gignere: natus est ex eo concubitu infans dæmoni facie similis, qui simul ac natus est, lasciuie cœpit & saltitare. Refert etiam Nyerembergius quandam mulierem peperisse fœtum dæmoni effigie, quod nondum bene formato fœtu, vidisset maritum in scena dæmonis personam agentem. Narrat idem Author maritum quandam prægnanti vxori caput acinace tantum non dissecuisse; quo metu ita percussa sit mulier, ut paulò post partum ediderit cranio secto per medium, vnde magna repente vis sanguinis fluxit, & ipse fœtus extinctus est. Refecerunt alij mulierem quandam in Anglia cum vidisset reum aliquem capite plexum, tanto terrore

R. P. de Rhodes *curf. Philosoph.*

A percussam esse ut illicò infantem pepererit, cuius caput à reliquo corpore separatum erat, & vtraque pars copiosum fundebat sanguinem.

Deinde videmus conceptam prolem maternæ imaginationis dispendia sentire. Nicolao III. Pontifice Romæ mulier infantem simillimum vrsò peperit, eò quod in eius cubiculo multi essent depicti vrsi. Paderbonæ mulier hæretica puerum peperit modo ecclesiasticorum virorum palliarum & pileatum, quæ solebat Sacerdotibus maledicere. Alibi mulier puerum enixa est gliri similem, quod paucifaceta esset obuio gliri. Denique notæ infantium impressæ corpori quando desiderauit mater aliquid vehementius, miracula essent si non essent quotidianæ.

B Dico tertiò, effectus imaginationis in corpore proprio causari ex subordinatione appetitus, & motricis facultatis ad ipsam imaginationem. Notas etiam quæ apparent in fœtu, causari ex eadem subordinatione potentiarum imaginationi subiectarum, non autem à speciebus intentionalibus, vel etiam ab ipsa sensatione, aut à qualitate vlla innominata producta per actum phantasiæ.

Causæ illorum effectuum.

Primò enim non est difficile dicere, quare imaginatio multa sæpe causet in corpore illo in quo est; appetitus enim subordinatus phantasiæ alterare potest corpus, ut constat ex passionibus, quæ corpus immutant: ergo imaginatio etiam potest alterare multipliciter corpus ipsum imaginationis.

In proprio corpore.

C Secundò etiam matris imaginatio consignare potest fœtum mille modis, ex eo quod appetitus illi subiectus temperiem alteret corporis etiam illius, quod intinè cum corpore matris est coniunctum; sic enim sit in passionibus, ex illa scilicet mutatione temperies existit à qua immediatè producit talis color, vel nota in fœtu, qui propter tenuitatem cuiuscunque impressionis facillè susceptius est.

In fœtu.

Scio non acquiescere penitus animus, sed in re penitus ignota nihil occurrit quod videatur probabilius. Non enim placet quod volunt plerique, colorem illum & notas fœtui tenero imprimi à specie intentionalis, quæ est in imaginatione matris, adèd ut species expressa coloris aut notæ cuiuspiam pingat in spiritibus speciem impressam talis coloris, vel notæ; illi autem spiritus sic intentionaliter picti deuehantur ad fœtum, eumque cum facillè sit impressibilis, consignent eo reali colore, vel nota quam repræsentant. Non placet, inquam, quia species intentionales colorum non sunt colores reales; imò etiam realis color non est productiuus sui similis coloris. Sed neque placet quod ingeniosè ab alijs excogitatum est, causam mirabilis huius phænomeni esse summum imperium imaginationis in spiritibus, quibus certum est abundare corpus prægnantis, eosque esse igneos, æthereos, aqueos, terrestres, quales etiam sunt in alijs mixtis. Habet nimirum hanc vim phantasia, ut spiritus varios euocet vndique, formet in moleculas, & eos configuret rerum earum imaginibus, quas vehementius mater concupierit; vnde postea spiritus illi eo modo figurati prouolent à capite ad vuluam, cum amplius sit meatus à cerebro ad vuluam, ibique rerum earum figuras imprimant, quarum sigilla sunt in simili parte fœtus, quam in seipsa mater confricarit. Fateor ego ingeniosiora hæc esse quàm probabiliora, donec ab authoribus illis fuerit ostensum, quomodo imaginatio vim illam habeat configurandi eo modo spiritus, & vim illis imprimendi, qualem habet sigillum ceræ impressum.

Concludendum itaque, secretum illud esse quod mirari potius lubet quàm explicare. Diceret videlicet

T t 2 ectypia

eclipsis omnifariam, aut anaglyphis sigillis plenam esse cerebri officinam, quorum figuras cogitando inducat, apprimatque tenerrimæ adhuc proli, adeo ut eam leuissima etiam cogitationis aura consignet. O mirabilem sculpendi, pingendique artificem & magistrum! penicillum mouet innoxium, colores veros fingendo miscet; quod ignorat efformat, manum non admovent tabulæ quam consignat, momento efficit quod longo tempore perseveret; similitudines parentum in vno coniungit fœtu, & alienas inducit, superat naturam quam æmulatur, artem nescit & sequitur. Imò & effigiem rerum, quas grauida mater vehementius concupiscit, in pueri carne format sigillari phantasie arte descriptam, ut nihil ausit cogitare, cuius consciam esse nolit carnem teneræ prolis; nihil appetere, quod membra pueri contingere timeat; scribit enim seipsam in pereuntibus tabulis cupiditas matris, nec eger accusatore quam fœtus adhuc loquendi nescius manifestat. Alia omitto.

S. II.

Somniorum natura & causa.

Pertinent etiam ad sensum internum somnia, quorum naturam, existentiam & causas describere breuiter placet: plura dabunt Aristoteles lib. de somniis, Galenus, lib. de presagio ex somniis, Tertullianus lib. de anima, c. 42. Synesius orat. de insomniis, Suarez lib. 2. de superstit. Bisciola tom. 1. lib. 5. cap. 19. & sequent.

Dico primò rectè describi somnium, *Est apparitio exhibita per internum sensum, in iis qui somno consopiti sunt.* Rectè autem refutat Tertullianus citato loco, id quod ait haberi apud Aristotelem, nescitur autem quo eius libro, Saturnum cepisse primum omnium somniare; hoc enim verum inquit esset, si primus hominum fuisset Saturnus. Refert tamen idem c. 44. & Plutarchus lib. de cessatione oraculorum, Thrasydem quendam & Cleorum nunquam somniasse. Athlantes item nunquam somniare refert idem Tertullianus c. 49. sed dormire semper cæco somno. Neronem quoque vsque ad vltimum exitum vitæ somniasse nunquam. De pueris inter Aristotelem & Galenum controuersia est, quia videtur Philosophus negare quod somnient pueri, sed voluit dumtaxat confusa omnino esse illorum somnia, propter humorum abundantiam, & organorum imperfectionem; certum enim est somniare pueros, ut patet ex quibusdam eorum motibus, & gestulationibus. Somniant etiam bruta, ut docet Philosophus lib. 4. historia, cap. 10. sed minùs tamen quàm homines, quia spiritus in hominibus subtiliores sunt, & acutiores.

Dico secundò. Quatuor potissimum in hominibus sunt genera somniorum ex causis à quibus causantur. Primò enim quædam diuina sunt, eo quod causantur ab ipso Deo, ut conuincitur ex somniis Ioseph, Pharaonis, Nabuchodonosoris. Tunc autem Deus vel nouas imprimit species phantasie, vel commouet veteres & coordinat, sensuique interno applicat. Secundò quædam sunt angelica, vel etiam demoniaca, causata nimirum à bonis aut malis Angelis, à quibus nouæ non possunt imprimi species, sed agitari tantum spiritus, in quibus resident species; vel etiam moueri humores, unde affectus excitantur in appetitu, ex quibus per sympathiam excitantur somnia. Tertio quædam sunt somnia naturalia, quæ causantur vel ex nocturna commotione spirituum in capite, quia scilicet va-

pores in caput ascendentes eos commouent, & si nimij sint, somnia impediunt, quia conturbantur & confundunt species, sicut in aqua turbida cerni nihil potest; unde initio somni vix contingunt somnia, sed ubi sedatus est tumultus vaporum ascendentium ad cerebrum. Vel etiam causantur somnia naturalia ex prædominio alicuius humoris in corpore; somniant enim melancholici tristitia, caliginem, funera; phlegmatici pluias, natiuitates, flumina; sanguinei volatum, cursum, &c. colestici pugnas & iurgia. Ratio autem difficilis est, cur conformia temperamento esse soleant somnia: Estimauerim ego causam esse sympathiam corporis cum anima, ita ut sicut animi mores sequuntur corporis temperamentum, ita etiam sequantur illud cogitationes. Quarta somnia quædam sunt animalia, causati solita vel vehementi aliquo affectu, vel ex diurna cogitatione; quia scilicet species rerum quas animus aut cogitamus, sunt intensiores, & in somno facilius applicantur phantasie.

Ex quibus ratio redditur primò, cur in somnis tam multa portentosa cernantur quasi præsentia, quia scilicet species illæ in cerebro, inquit Philosophus, similes sunt nubibus in aëre pendentes, quæ modò in vnam, modò in aliam partem feruntur, & interdum miscuntur; imò etiam sicut ex iisdem litteris varia componi possunt vocabula, sic ex iisdem speciebus varia spectra.

Secundò ratio redditur, quare vigilantibus hæc non accidunt, quia ut fumus vaporarij, si non inueniat quæ egrediatur, caligine domum circumfundit; ita quia vapores somni tempore non possunt exire oclusis meatibus, caligine cerebrum implet, quod in vigilia non contingit, nisi forte phreneticis.

Superesset addere hæc causam finalem somniorum, an scilicet dirigantur ad futura conicienda, quæ somniatorum fuit priscis temporibus, & nostris etiam est infania. Vide Suarem lib. 2. de superstitione, cap. 13. Perierum in cap. 1. Danielis, disput. de somniis, Delrium lib. 4. cap. 3. quest. 6. & c. 1. quest. 2. Thyræum lib. 2. de diuinis apparitionibus, qui etiam varias alias dabunt somniorum diuisiones, quarum ista præcipua est: Somnium, insomnium, visio, oraculum, phantasma.

S. III.

Somnus & vigilia.

Sensum etiam internum somnus sequitur, de quo scripsit Philosophus accuratè: mihi satis erit dicere primò, quid sit & quomodo fiat: secundò quænam sit causa efficiens: tertio quænam causa finalis.

Dico primò somnum sic definiti, *Est ligatio sensuum omnium exteriorum ad animantium salutem naturaliter instituta.* Dicitur ligatio sensuum omnium exteriorum; si enim vel vnus ligatus non sit, sed in opus suum incumbat, non est somnus perfectus. Dicitur deinde, *ad salutem & quietem animalis instituta*; sunt enim aliqui morbi, in quibus feriantur externi sensus, ut in epilepsia. Igitur vigilia solutio est & exercitium sensuum exteriorum; possunt enim dormientes moueri, loqui, & somno ligati: si autem loquenti respondeant, non perfectè dormiunt, quia non est eis ligatus auditus.

Toties ergo somnus obrepat, quoties non possunt spiritus animales à cerebro sensibus externis communicari; sine illis enim spiritibus non operantur externi sensus; idè vocauit Aristoteles somnum vinculum

Existentia
somnia.

Quatuor
eorum ge-
nera.

vinculum primi sensorij, seu cerebri, in quo residet sensus communis; quia nervi per quos devehuntur spiritus, pertingunt ad ostia sensus communis, in quem sicut lineæ ad centrum tendunt omnes externi sensus: continentur autem in cerebro spiritus, & impediuntur commovere variis de causis.

Quæri ulterius hic potest, quomodo à somno excitetur animal?

Respondeo illud excitari vel à seipso, dum assumptis à calore naturali vaporibus nervos obstruentibus, & spiritu per coctionem reparato, liberi sunt meatus per quos iterum spiritus refunditur. Vel per accedens, quando exorto dolore in aliqua parte, seu vehementi cuiuspiam imaginatione, tanta fit commotio, ut spiritus è cerebro fluant per totum corpus. Vel fit expergefactio ab externo, quia dum pulsatur sensorium, reliqui spiritus per sympathiam eò statim concurrunt, & iunguntur aliis.

Dico secundò, tres esse causas, per quas causatur somnus. Prima est obstructio, quia scilicet vapores ciborum, aut etiam humorum, ascendentes ad cerebrum impediunt descensum spirituum è cerebro per nervos; illi enim vapores instar fumì è lebere ad ignem evaporati ascendunt in cerebrum, eiusque frigore densantur & concreverunt eo modo, quo halitus in aquam vertitur, tum ollæ operculo ad ignem ferventis, tum in cuspidè alambici. Sic enim exhalatio addensata iterum per nervos descendit, eosque obturans, impedit animalium spirituum transitum. Neque tantum vapores à cibis excitati somnum causant, sed excitati etiam vapores ab humoribus actione caloris naturalis resoluti, ut sæpe in morbis contingit, vel etiam ex colligatione partium, quæ oritur ex labore partes resoluente; unde labor moderatus somnum conciliat, immoderatus impedit, quia vapores absorbit. Pueri ergo, & phlegmatici somnolentiores sunt, quia humidiores sunt; senes autem & melancholici parum dormiunt, quia sunt sicciores.

Altera causa somni est revocatio spirituum, quia virtus attractiva cerebri revocat naturaliter spiritus ad cerebrum, ut illi reparentur, & totum animal servetur; ideo labor excitat somnum. Vehemens etiam attentio sapius excitat somnum, quia spiritus fursim euocat ad cerebrum; hinc facile obdormiscunt qui audiunt musicam.

Tertia causa est dissipatio spirituum; nam spiritus labore consumpti deficiunt in externis sensibus, unde sequitur somnus.

Dico tertio, causam finalem somni esse reparationem virium animalis. Collecto enim intus calore cerebrum spiritus animales reparat, & cor exactius elaborat vitales. Effectus somni enumerat pulchrè Tertullianus lib. de anima. c. 4. 3. Somnus, inquit, est recreator corporum, redintegrator virium, prolator valetudinum, pacator operum, medicus laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem. Aliam etiam causam addit ibidem Tertullianus. Voluit, inquit, Deus, & aliis nihil sine exemplaribus in sua institutione molitus, paradigma Platónico plenius humani vel maxime initij ac finis lineas agere quotidie nobiscum, inanum porrigens fidei facilius adinuanda per imagines. Proponit igitur tibi corpus amica vi soporis elisum, blanda quietis necessitate prostratum, immobile situm, quale ante vitam tacuit, quale post mortem iacebit, &c. Tum subiungit. Per imaginem mortis fide initiaris, spem meditaris, discis mori & vivere, discis vigilare cum dormis.

R. P. de Rhodes cuss. Philosoph.

DE risu nullibi tractat Philosophus ex professo; descriperunt autem de illo accuratè Nicander Iossius, Celsus Mancinus, Laurentius Politianus, Elpidius Beretrarius, & plures alij: mihi propositum de risu & fletu duo dicere; quid sint, & quas causas habeant.

Dico primò, risum esse vibrationem quandam subitam, seu motum diaphragmatis & musculorum thoracis, atque oris, causatam ex interiore aliquo affectu. Primò enim exterius in risu apparet motus quidam corporis, ac præcipuè oris & faciei: deinde fit in eo etiam quidam sonus, seu vox. Incipit verò risus semper in diaphragmate, sequitur inde motus aliorum musculorum, ac totius oris; unde risus est præsertim in musculis & diaphragmate. Neque semper est verum quod aiunt Nicander Iossius lib. de risu, c. 7. & Mancinus lib. de risu & ridiculis, cap. 10. risum in corde inchoari, & ex eo derivari ad diaphragma. Hoc, inquam, non est semper verum, quia titillatione causatur interdum risus, imò & ex vulnere aliquando, ut refert Hippocrates libro de morbis popularibus. Tunc autem non est dilatatio cordis ex quo effundantur spiritus in ipsum diaphragma.

Dico secundò, causam à qua causatur proximè risus, esse potentiam motricem animæ, & musculos tanquam eius instrumenta. Tota ergo difficultas est in explicanda causa per quam virtus motiva determinetur ad causandum motum illum, qui prius non erat.

Obserua igitur, dupliciter posse causari risum. Primò ab intrinseco, ex affectu scilicet interno lætitiæ, quem exciter obiectum ridiculum, de quo statim dicam. Secundò ab extrinseco per agitationem aliquam corporis; sic enim titillatio risum causat sine representatione obiecti vllius ridiculi, sed solum agitur corpus, & ad risum prouocatur, quia scilicet, ut ait Aristoteles lib. 3. de partibus animalium, c. 10. per titillationem communicatio fit aliqua caloris vsque ad eam partem, in qua fit risus. Imò narrat Dioscorides lib. 6. c. 14. inueniri herbam quandam in Sardinia de genere ranunculi, quæ assumpta in cibum, risum mouet indeficientem, & cum risu afferat mortem; unde dicitur risus Sardonicus. Narrat Plinius lib. 24. c. 17. similem reperiri herbam apud Bactros, quæ cum myrrha in vino epota risum sine fine moueat. Serabo etiam ait lib. 11. inueniri araneas in Cambyzena, quæ illos risu enecant, quos mordent. Idem præstant in Apulia phalangij, seu aranei. Falsum igitur est risum causari semper ex affectu aliquo lætitiæ, & admirationis rei nouæ, ut ait Suarez.

Meliùs autem vniuersum dici potest, risum causari posse tum ex interno aliquo affectu incunditatis per representationem ridiculi obiecti, tum ex agitatione alia quapiam externa, quæ motum inducat musculorum. Hoc enim fieri potest pluribus modis. Communicare videlicet potest aliquid blandum calorem diaphragmati, quod videtur facere titillatio; vel per se communicare talem motum, mediantibus arteriis, aut musculis, & sic prouocare copiam spirituum vitalium, quibus excitatur motus. Potest etiam tale venenum induci, quod deductum ad diaphragma, inducat eum motum qui risum efficit.

Circa primum modum, quo dixi risum causari ex representatione obiecti ridiculi, difficultas est, quænam

res idonea esse videatur ad mouendum eum affectum hilaritatis, ex quo sequitur risus.

Primo enim non videntur satisfacere Fracastorius & Suarez cum dicunt, obiectum risus esse rem iucundam, sed nouam, quæ afferat admirationem. Multa enim iucunda sunt, & lætitiā magnā afferunt, eueniuntque præter expectationem; quæ tamen risum non mouent, vt aduentus amici, repentinus nuntius victoriæ; quæ tamen risum non mouent, sed risum duntaxat externum risui similem.

Secundo non placet Politianus, qui ait hoc obiectum esse iucundum excellens, citò pulsans animum, & prouocans spiritus vitales; satis enim hoc refellitur ex modò dictis.

Tertio non est satis dicere cum aliis, res iucundas, nouas, repentinas, leues, ludicras, habentes, argutiam quandam & concinnitatem, eas esse, quæ risum excitent. Hoc totum vagum est: hæc autem certum aliquid queritur & determinatum.

Rectius igitur Aristoteles in *Poëtica* cap. 2. ait obiectum vnicui risus esse turpe sine dolore, aliquo modo nouum, ex visu ferè vel auditu. Nominè turpis intelligitur id quod est aliquo modo indecens & inconueniens alicui: dicitur autem sine dolore, quia si dolorem afferat, risum non excitat, sed misericordiam. Illud autem obiectum regulariter risum mouet, & illud est quod ij solent excogitare, qui student ridiculis.

Circa secundum etiam modum, quo risus mouetur ex titillatione sine alio vllò obiecto ridiculo, difficultas est, cur ergo titillatio risum non causet, si quis seipsum titillet; causet autem si titilletur ab alio? Deinde quis calor possit derivari ad diaphragma quando planta pedum titillatur?

Respondeo in titillatione, quæ fit ab altero, duas simul concurrere causas, repræsentationem scilicet iucundam, & communicationem spirituum, quæ vltima per se solam fortè non sufficeret; est autem sola cum seipsum aliquis titillat, idè ex tali titillatione risus non efficitur.

Colligitur ex his, cur propria risibilitas nulli conuenire possit animali, nisi homini; quia nimirum ad risum perfectum requiritur operatio intellectus, quæ cognoscatur turpe sine dolore, & ex qua sequatur admiratio. Incipiunt ridere pueri quadragesimo die à natiuitate, inquit Plinius lib. 7.

Definitio
fletus.

Dico tertio, fletum rectè definiri, *Est agitatio quadam corporis cum voce ac lacrymis, ex interno ferè dolore orta*: tria enim sunt in fletu, motus corporis, vox & lacrymæ. Duo priora communia illi sunt cum risu, & ex contrariis causis oriuntur; vnde sunt valde dissimilia. Primo enim motus in risu est per modum saltus & dilatationis; in fletu est per modum contractionis, similis gestui quem format is qui comedit aliquid acerbum. Deinde vox in fletu acutior est, in risu grauior: rationem reddit Aristoteles in *problematis* sect. 11. q. 13. & 15. Quia, inquit, flentes os comprimendo vocem emittunt, ridentes os & corpus dilatant; per angustiores vero transitum vox fit acutior. Tertio profunduntur in fletu lacrymæ, quia in fletu constingitur cor, & vicinæ oculi partes, vbi residet aqueus ille humor, veluti serum, ex quo etiam fit sudor. Hinc fit, vt pueri & mulieres lacrymentur facilius, quia humidiores sunt, & passionibus facilius afficiuntur. Causas fletus certum est esse contrarias causis risus, tristitiam scilicet, quæ cor & thoracem constringit, sicut delectatio illa dilatat.

QVÆSTIO VII.

De appetitu sensitivo, & potentia motrice.

DVo hæc breuiter potius attingenda sunt hoc loco quàm explicanda; quia de appetitu sensitivo Moralis copiosè disserit dum agit de passionibus: potentia motrix animalium vix quidquam habet peculiare, quod dictum non sit in Physica.

SECTIO I.

De appetitu sensitivo.

Quinque possunt de illo queri, an sit, quodnam sit eius obiectum, qualis actus, quale organum, & quodplex ille sit.

Dico primo, in quolibet animali, sicut proprius datur sensus internus, sic proprium etiam dari appetitum sensitivum.

Ratio est, quia vbicunque cognitio est boni conuenientis, aut mali disconuenientis, datur etiam appetitus, qui feratur in bonum conueniens, & auerteretur malum disconueniens, alioqui frustra esset illa cognitio: vbi est sensus internus, ibi est cognitio boni & mali: ergo vbi est sensus internus, ibi est etiam appetitus.

Dico secundo, obiectum appetitus sensitivi esse id quod per sensum supponitur esse cognitum bonum aut malum; idè bonum sensibile, singulare, delectabile, vel vile.

Ratio est, quia sicut intellectus sequitur voluntas, sic appetitus sensitivus sequitur sensum internum; & sicut totum illud quod intellectu cognoscitur, voluntas prosequi potest aut auerteri, sic totum quod cognoscitur sensu interno prosequitur appetitus aut fugit. Sensus internus cognoscit bonum materiale, singulare, delectabile, vel vile, quod est cognoscibile per sensum, & malum illi oppositum: ergo illud est obiectum appetitus, qui propterea definitur facultas animæ sensitiuæ, quæ bonum prosequitur sensu apprehensum, & auerteretur malum.

Dico tertio. Actus appetitus sensitivi passionibus appellantur, eo quod adiunctam habeant aliquam alterationem sensibilem factam in corpore: pertinent aliæ ad prosequutionem boni, aliæ ad mali fugam, suntque omnino undecim; sex pertinentes ad partem concupiscibilem, quinque ad irascibilem. Prioris generis sunt amor circa bonum, odium circa malum, provt abstrahunt à præsentia & absentia; desiderium circa bonum absens, fuga circa malum absens, gaudium circa bonum præsens & possessum, dolor circa malum præsens aut præteritum, quamquam si versetur circa malum præteritum, appelleretur potius detestatio. Proinde amor, inquit S. Thomas, se habet vt inclinatio ad bonum, desiderium vt tendentia, gaudium vt quies & possessio. Posterioris generis, seu in parte irascibilis sunt quinque, spes circa bonum arduum, absens, possibile, futurum; desperatio circa bonum quod apprehenditur impossibile; audacia circa opus aliquod arduum ad aggrediendum; timor circa malum imminens & arduum; ira circa malum præsens: nulla ei responder passio versans circa bonum præsens, quia non potest vllum bonum esse præsens & arduum. Sed de his plenius dicam in Morali.

Dico